

The Teavee – родина Тіві, Ootpa-Lootpas – умпа-лумпи.

Оригінал просто заповнений власними назвами, які є авторськими неологізмами. Це в основному назви кондитерських виробів та назви цехів: *Wonka's Whipple-Scrumptious Fudgemallow Delight* - «Високочудесний зефірмелад Вонки», *Storeroom number 77. All the Beans, Cacao Beans, Coffee Beans, Jelly Beans, and Has Beans* - Склад номер 77 – Усі сорти бобів – Какао-боби, Кавові боби, Боби-високі-мов-тополя й Боби-дурні-немов-квасоля.

Вони передані засобом описового перекладу з частковим калькуванням.

У казці “*The Wonderful Wizard of Oz*” ми виявили антропоніми, топоніми, хремотоніми, етніоніми та зооніми. Метод транслітерування М. Пічевський застосовує для відтворення таких антропонімів як: *Aunt Em – тітонька Ем, Oz – Оз, Glinda – Глінда*. Метод транскрипції використаний у перекладі: *Uncle Henry – дядечко Генрі, Voq – Бокк*.

В основному під час відтворення антропонімів перекладач користувався засобом перекладу, іноді у поєднанні з калькуванням: *the Wicked Witch of the East - Луха Відьма Сходу, the Scarecrow – Страшило, Tin Woodman – Бляшаний лісоруб, the China Princess - Порцелянова Принцеса*.

Що ж до перекладу топонімів, то 2 з них мають відповідники в українській мові, зазначений у словниках: *Kansas – Канзас, Omaha – Омаха*. Решту ж передані засобом перекладу: *the land of the Munchkins - Край жувачів, the City of Emeralds; the Emerald City - Смарагдове місто, The Wonderful City of Oz - Чудесне Смарагдове місто Оза, The Dainty China Country - Країна Ламкої Порцеляни*.

1 зоонім (кличка домашньої тварини) перекладений засобом транслітерації: *Toto – Томо*. Усі інші - засобом перекладу: *The Cowardly Lion - Лякливий Лев, the Stork – Лелека, The Queen of the Field Mice - Королева Польових Мишей* [6].

Етніоніми передаються засобом перекладу: *Munchkin – жувач, Quaddlings – ковтачі, Winkies – моргуни*.

Зазвичай назви казкових героїв перекладені та адаптовані під цільову аудиторію, і за ними закріплене певне предметно-логічне значення у безлічі різноманітних контекстів.

Отож, власні назви у художньому творі, а надто у творі для дітей, є ключем до розуміння його концепції. Саме в них криється авторське бачення персонажів, характерів, атмосфери твору. Працюючи над текстом, перекладач відтворює назви, виходячи з власного сприйняття твору.

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що серед усіх можливих способів передачі, в перекладі власних назв з англійської на українську мову, найчастіше використовується метод транскрибування та перекладу з калькуванням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (Общие и лексические вопросы) / В. С. Виноградов. – М. : ИОСО РАО, 2001. – 224 с.
2. Гадамер, Ханс Георг. Батьківщина і мова // Гадамер, Ханс Георг. Герменевтика і поетика: Вибрані твори. / Пер. з нім. – К.: Юніверс, 2001.
3. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства, підруч. – 2.вид. / М. П. Кочерган. – К.: Академія, 2005. – 368 с.
4. http://www.ae-lib.org.ua/texts/dahl__charlie_and_the_chocolate_factory__ua.htm
5. http://www.ae-lib.org.ua/texts/baum__1_the_wonderful_wizard_of_oz__ua.htm
6. <http://www.readanybook.com/ebook/charlie-and-the-chocolate-factory-127>
7. <http://www.literature.org/authors/baum-l-frank/the-wonderful-wizard-of-oz/>

Корінь Г.

Науковий керівник – доц. Олійник Т. С.

СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ РЕАЛІЙ У ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ

Національна самобутність художнього твору виражається, перш за все, за допомогою реалій. Реаліями називають об'єкти, характерні для життя та побуту одного народу, які відсутні в мові іншого. Вони є носіями місцевого колориту, культурно-історичного забарвлення. Відтворення реалій у перекладі – важливе питання перекладознавства. Численні наукові праці присвячені цій проблемі [1– 4].

В межах предмету дослідження лінгвокраїнознавства як науки реалії досліджували Є. Верещагін, В. Костомаров “Мова і культура: Лінгвокраїнознавство у викладанні російської мови як іноземної ” та Г. Томахін “Реалії в культурі і мові”. У перекладознавстві реалії розглядались у працях А. Федорова “Про художній переклад”, “Основи загальної теорії перекладу: Лінгвістичні проблеми” Г. Шаткова, Г. Чернова, Я. Рецкера “Про закономірні відповідники при перекладі рідною мовою”, В. Коптілова, О. Шумагер, В. Виноградова “Лексичні питання перекладу художньої прози” та багато інших.

Найґрунтовніше дослідження реалій здійснили болгарські вчені С. Влахов та С. Флорін “Неперекладене у перекладі”, а також наша співвітчизниця Р. Зорівчак “Реалія і переклад”.

За визначенням Р. П. Зорівчак “**реалії** – це моно- і полілексемні одиниці, основне лексичне значення яких вміщає (в плані бінарного зіставлення) традиційно закріплений за ними комплекс етнокультурної інформації, чужої для об’єктивної дійсності мови-сприймача” [3, с.58].

Сьогодні у науковій лінгвістичній літературі представлені різноманітні класифікації реалій за часовими, семантичними, граматичними, місцевими, фонетичними та іншими ознаками.

Метою дослідження є дослідити семантичну класифікацію реалій.

А. Є. Супрун вперше запропонував ділити реалії на декілька семантичних груп за предметною ознакою [4].

Р.П.Зорівчак поділяє реалії в двох площинах: історико-семантичному та структурному планах.

З історико-семантичного погляду Р. П. Зорівчак виділяє:

- **власне реалії** (при існуючих референтах): укр. *коломийка, трембітяр, китайка, гласність*; англ. *a baby-sitter, Boxing Day, the Central lobby, Halloween, Harley Street doctor* та ін.;

- **історичні реалії** – семантичні архаїзми, які внаслідок зникнення референтів входять до історично дистантної лексики, втративши життєздатність. Їм властива сема “минуле”, пов’язана із старінням референта, виходом позначуваного ним слова з царини активної суспільної практики мовного колективу. Вони вміщують фонові знання культурної спадщини. Крім національного, для них характерний хронологічний колорит: укр. *медведиця* (“група жінок, що, переодягнувшись, ходила по селу під час косовиці”), *підбрехач* (“другий сват у давніх українських весільних обрядах”); англ. *the Black and Tans* (“чорно-руді” – англійські каральні загони в Ірландії в 1920-1923) [3, с.70].

У структурному плані Р. П. Зорівчак виділяє:

- **реалії-одночлени**: укр. *вечорниці, денцівка*; англ. *a maypole* (“травневе дерево” – “стовп, прикрашений квітами, різнобарвними прапорцями, довкруги якого танцюють в першу неділю травня у Великобританії”).

- **реалії-полічлени номінативного характеру**: укр. *курна хата, разовий хліб, трійста музика*; англ. *a banana split, St. Valentine`s Day, a ticket day*.

- **реалії-фразеологізми**: укр. *коло печі поратися, стати під вінок*; англ. *to reach the woolsack, to enter at the Stationer`s hall* [3, с.71].

Найчастіше дослідники вдаються до предметної, зовнішньої, позамовної класифікації реалій. Найпослідовніше та найґрунтовніше провели її С. Влахов і С. Флорін [2, с.47]: Вони поділяють реалії на великі чотири категорії: „1) Предметний поділ 2) Місцевий поділ, 3) Часовий поділ, 4) Перекладацький поділ”.

За предметною ознакою реалії бувають:

1) **Географічні**: назви об’єктів фізичної географії та метеорології (*степ, сопка*); назви географічних об’єктів, пов’язаних з людською діяльністю (*крига, грид, арик*); назви ендеміків (*ківі, снігова людина, секвоя*).

2) **Етнографічні реалії**:

а) **Побут**: їжа, напої, побутові заклади та ін. (*пиріжкова, сауна*); одяг, взуття, головні убори і та ін. (*рукавички, сомбреро*); житло, меблі, посуд та інше начиння (*юрта, горниця, обрік*); транспорт (засоби та “водії”) (*кеб, ландо, пірога; ямицик, кебмен*); інше (*сакви, будинок відпочинку, путівка, кізьяк*).

б) **Праця:** люди праці (*передовик, фермер, консьєржка*); знаряддя праці (*кетмень, бумеранг*); організація праці та господарства (*колгосп, ранчо*);

в) **Мистецтво і культура:** музика і танці (*козачок, гонакрил*); музичні інструменти (*балалайка, тамтам*); фольклор (*сага, частушки*); театр (*містерія, петрушка*); інші види мистецтва та предмети мистецтва (*чинте, пелікани*); виконавці (*кобзар, гейша*); звичаї та ритуали (*коляда, тамада, маслениця*); свята та ігри (*День подяки, крикет*); міфологія (*Леший, Дід Мороз, вурдалак*); культ (служителі та послідовники) і культові будівлі та предмети (*Лама, дерев'їші; мечеть, пагода*); календар (*вересень, бабине літо*).

г) **Етнічні об'єкти:** етноніми (*гуцул, баски*); прізвиська (зазвичай жартівливі або образливі) (*хохол*); назви осіб за місцем проживання (*габровець, шоп*).

д) **Міри і гроші:** одиниці мір (*десятина, акр, четверть*); грошові одиниці (*рубль, франк*); простонародні назви мір і грошей (*сотка, п'ятак, бакс*).

3) Суспільно-політичні реалії:

а) **Адміністративно-територіальний устрій:** адміністративно-територіальні одиниці (*область, графство*); населені пункти (*станція, стійбище*); деталі населеного пункту (*ларго, ряд*).

а) **Органи та носії влади:** органи влади (*народні збори, верхня палата*); носії влади (*канцлер, лорд-мер, гетьман, хан, цар*).

в) **Суспільно-політичне життя:** політична діяльність та діячі (*більшовики, есдеки*); патріотичні та суспільні рухи (і їх діячі) (*партизани, західники*); соціальні явища та рухи (і їх представники) (*бізнес, стиляги*); звання, ступені, титули, звертання (*бакалавр, містер*); заклади (*загс, золотий стіл*); учбові заклади та установи культури (*коледж, лицей*); стани та касти (і їх члени) (*дворянство, мужик*); станові знаки і символи (*червоний прапор, півмісяць*).

г) **Військові реалії:** підрозділи (*легіон, орда*); зброя (*фінка*); обмундирування (*кітель, бушлат*); військові службовці і командири (*сотник, унтер*).

В. С. Виноградов на основі предметного поділу реалій, запропонованого С. Влаховим та С. Флорінім, створює власну класифікацію і включає в неї:

1. Ономастичні реалії: антропоніми; топоніми; імена літературних героїв;

назви компаній, музеїв, театрів, магазинів та ін.;

2. Асоціативні реалії: вегетативні символи; анімалістичні символи; кольорова символіка; фольклорні, історичні, літературно-книжні алюзії; мовні алюзії [1].

Місцевий поділ реалій у класифікації С. Влахова та С. Флоріна проходить з урахуванням двох нерозривно зв'язаних та взаємообумовлених критеріїв: національної приналежності позначуваного реалією об'єкта – її референта; мов, які беруть участь у перекладі.

Класифікація має такий вигляд:

У межах однієї мови:

1. “Свої” реалії – це більшою частиною споконвічні слова даної мови:

Хіт (*heath* – болотиста місцевість, покрита вереском),

ель=ейл (*ale* – світле англійське пиво)

– національні;

– локальні;

– мікролокальні.

Національні реалії називають об'єкти, що належать даному народу, даній нації, але чужі за межами країни.

Локальні реалії, на відміну від національних, належать не мові певного народу, а діалекту, говірці чи мові менш значної соціальної групи.

Мікролокальними С. Влахов та С. Флорін називають такі реалії, сфера застосування яких обмежена лише одним містом чи селом.

2. “Чужі” реалії – це або запозичення, тобто слова іншомовного походження в словниковому складі мови, або кальки, тобто поморфемні або послівні переклади назв чужих для даного народу об'єктів, або транскрибовані реалії іншої мови:

Бринза (рум.), бізнес (ам.), супутник (рос.)

– інтернаціональні;

– регіональні.

Інтернаціональні реалії фігурують в лексиці багатьох мов і увійшли у відповідні словники, зберігши при цьому своє національне забарвлення. Особливістю інтернаціональних реалій є те, що їх зміст може відрізнятися від первинного: наприклад, ковбой (англ. cowboy) – “пастух” перетворився у “безстрашного” авантюриста, “героя” американських вестернів і пригодницьких фільмів.

Регіональними називають реалії, що розповсюдились серед кількох народів, зазвичай разом із референтом, і увійшли у лексикон кількох мов.

В площині пари мов:

– Зовнішні реалії – однаково чужі для обох мов напр., фіорд – зовнішня реалія для рос., болг., або будь-якої іншої мови, окрім норвезької

– Внутрішні реалії – слова, які належать одній з пари мов, і отже, чужі для іншої мови напр., фіорд – для пари російської і норвезької мов - для норвезької мови буде внутрішньою реалією.

У загальних рисах поділ за часовою ознакою відносить реалії до однієї із запропонованих груп:

– сучасні реалії;

– історичні реалії.

З погляду перекладацької практики можна виділити **явні і скриті (приховані, потаємні) реалії**. Останні – це слова типу укр. *пич, сорочка* (“вишиванка”), *скриня* в українсько-англійському бінарному зіставленні. Вони начебто мають відповідники у мові-сприймачі, але співвідносні денотати в позамовній дійсності дуже відрізняються між собою, так що беззастережна субституція їх позначень, що мають різну художньо-стилістичну наповненість, може спричинити ряд додаткових труднощів (лексичний збіг відповідних номінацій при культурологічній розбіжності). В українсько-англійському бінарному зіставленні до прихованих реалій належить лексема *рушник*. У значенні “утиральник”, для позначення необхідної в хаті ужиткової речі, вона рівновартна рос. “полотенце”, англ. towel. Але в Україні лексемою “рушник” позначають і декоративні рушники, вишивані та ткани, що споконвіку є суттєвим атрибутом усякденних і урочистих народних звичаїв, обрядів. З опорним компонентом “рушник” в українській мові виникло чимало реалій-етнографізмів, з погляду лінгвістики, – фразеологічних одиниць: *подавати рушники, вернутися з рушниками* [3, с.73].

Поділ реалій значною мірою є умовним. Багато з них можна віднести одночасно до декількох рубрик предметної класифікації, до різних її підрозділів чи до інших класів перекладознавчих одиниць.

Отож, знання класифікації реалій дуже важливе для лінгвістів та перекладачів. Семантична класифікація реалій допомагає орієнтуватись в якій сфері вживається реалія, це полегшить роботу перекладача.

Тема цікава, складна і потребує подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Виноградов В. С. Лексические вопросы перевода художественной прозы. – М.: Изд-во Моск. гос. ун-та, 1978. – 174 с.
2. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. – 2-е изд., испр. и доп. / Под ред. Вл. Россельса. – М.: Высшая школа, 1986. – 416 с.
3. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англійських перекладів української прози). – Львів: Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. – 216 с.
4. Супрун А. Е. «Экзотическая» лексика // Науч. докл. высш. шк. Филол. науки. – 1958. – №2. – С. 51–54.